

БІБЛІОТЕКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: ПРОБЛЕМИ, ЗАВДАННЯ

ЗРОСТАННЯ ролі технологій у розвитку суспільства більш за все спостерігається в інформаційній сфері. Інформаційні технології мають унікальну динаміку і за останні 10–15 років перетворились у системостворюючу складову сучасної цивілізації та, відповідно, стали причиною її глобальних трансформацій.

Сучасне суспільство розвивається завдяки генерації знань і обробленню інформації саме за допомогою нових технологій. Його організаційною основою є мережева модель, що працює як цілісний організм завдяки телекомунікаційній і транспортній інфраструктурам.

Аналіз основних параметрів інформаційних суспільств дозволив ученим визначити кілька їхніх моделей. Зокрема, модель Силіконової долини – це відкрите інформаційне суспільство, що регулюється за допомогою ринкових механізмів; сингапурська модель – авторитарне інформаційне суспільство; фінська – відкрите інформаційне суспільство добробуту [2].

Японська модель інформаційного суспільства демонструє можливості сполучення живої культурної традиції і тисячолітнього досвіду народу, його адаптації у високотехнологічному світі. У 1994 році у відповідь на заяву Президента США Б. Клінтона щодо створення національної інформаційної інфраструктури японський уряд розпочав реалізацію аналогічної програми і приєднався до проектів «Великої сімки», спрямованих на створення всесвітньої інформаційної інфраструктури. Уряд Японії ініціював інформатизацію сфер освіти, медицини, соціального забезпечення, державного управління з підтримкою роботи зі створення нових видів програмного забезпечення, сучасних засобів телекомунікації, електронних бібліотек. До речі, ним було виділено цільові кошти для прокладання оптико-волоконного кабелю до кожної японської оселі [3].

Світовий досвід має безліч вдалих прикладів діяльності в царині інформатизації суспільства, зокрема публічних бібліотек. Не ставлячи за мету порівнювати, аналізувати, критикувати рівень інформатизації різних країн, розглянемо те, що є в Україні і що можемо зробити ми, бібліотекарі, для надання кожному громадянину доступу до інформації.

У нашій країні існує значна нормативно-правова база у сфері інформатизації. Це, перш за все, закони України «Про Національну програму інформатизації» (1998), «Про електронні документи та електронний документообіг» (2003; зміни – 2005), «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» (2004; зміни – 2005, 2009), «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства на 2007–2015 роки» (2007). Крім вищезазначених законів, правові відносини у сфері інформатизації регулюють підзаконні нормативно-правові акти – постанови Кабінету Міністрів України від 31.08.1998 р. № 1352 «Про затвердження Положення про формування та виконання Національної програми інформатизації»; від 29.03.2006 р. № 373 «Про

затвердження Правил забезпечення захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах» і т. ін.

На законодавчому рівні поняття, заходи, дії, виконавці чітко визначені, але через брак коштів повною мірою не забезпечені умови для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства «на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки» [1].

У бібліотеках України накопичено значні інформаційні ресурси, що законодавчо визначені як сукупність документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо). Але питання створення на загальнодержавному рівні інформаційно-бібліотечної комп'ютерної мережі, електронного каталогу документів, котрі зберігаються в бібліотечних фондах, електронної бібліотеки, що у світі є пріоритетними напрямками розвитку бібліотек, залишаються актуальними та невирішеними і досі.

Разом із тим, новітні інформаційні технології, що стрімко ввірвалися у життя українського суспільства, не оминули бібліотеки, які саме завдяки цьому реалізують стратегію переходу від традиційної книгозбірні до динамічного центру інформації. Найбільші публічні бібліотеки працюють над створенням власних інформаційних ресурсів, заповнюючи український сегмент в Інтернеті: 173 з них генерують електронні каталоги та інші бази даних, понад 200 – мають власні веб-сайти.

Однак процес упровадження автоматизованих систем і технологій розвивається за відсутності загальнодержавної концепції і без належної державної підтримки. За всю історію інформатизації в Україні не існувало єдиної програми інформатизації власне бібліотек. Окремі заходи у цьому напрямі здійснюються в рамках регіональних програм інформатизації – поки що поодиноких. Тому із загальної кількості публічних бібліотек (понад 18 тис.) станом на 01.01.2009 р., відповідно до офіційних статистичних даних, комп'ютери мала лише 1 591 бібліотека (всього в публічних бібліотеках нараховувалося 7 523 ПК), доступ до Інтернету – 667 закладів. У сільській місцевості (14 828 книгозбірень) один комп'ютер припадав на 80 бібліотек. Усе це створює інформаційну нерівність між міським і сільським населенням, порушує конституційне право громадян на отримання вільного доступу до інформації.

Безумовно, вагомий внесок у процес інформатизації вітчизняних публічних бібліотек роблять недержавні

Т. Вилегжаніна

організації та посольства зарубіжних країн. Ця добра практика партнерства і взаємодопомоги дозволила багатьом бібліотекарям змінити як власний професійний світогляд, так і свою бібліотеку, що, безумовно, вплинуло на світогляд користувачів. Попри всі кризи, негаразди і хронічне недофінансування галузі, бібліотекарі мають надію, що проблему інформатизації вони будуть вирішувати саме за допомогою держави. Невідповідність цих сподівань підтвердило розширене засідання Кабінету Міністрів України, яке відбулося 30 вересня 2009 року (докладніше про це див. на с. 5–7) і на якому розглядалися проблеми бібліотечної галузі, та наступне за ним рішення щодо розробки Концепції Державної цільової науково-технічної програми створення Національної електронної бібліотеки України «Бібліотека–XXI».

Як член робочої групи з розробки цього документа сподіваюся на прийняття довгострокової державної програми з належним фінансуванням. Але є й побоювання: чи не загубляться публічні бібліотеки серед багатьох виконавців і бажаючих створювати національний інформаційний продукт? Щоб цього не сталося вважаю за доцільне:

- у рамках вищеназваної державної програми, а також відповідних регіональних передбачити галузеву програму інформатизації публічних бібліотек;

- включити до бюджетів усіх рівнів видатки на оплату каналів Інтернет-зв'язку для публічних бібліотек;
- сприяти реалізації програми «Бібліоміст» фундації Білла та Мелінди Гейтс;
- вирішити питання щодо координації процесів інформатизації бібліотек різних видів і форм власності шляхом створення при Міністерстві культури і туризму (МКТ) України Міжвідомчої координаційної ради;
- для прийняття колегіальних рішень створити при МКТ України Раду директорів бібліотек.

Хотілося б, шановні колеги, знати вашу думку з цього приводу. Тому пропоную розгорнути на сторінках нашого часопису громадське обговорення «Бібліотека–XXI».

Список використаної літератури

1. Україна. Закони. Про Національну програму інформатизації : закон України : затв. 4 лют. 1998 р., № 74/98-ВР // Голос України. – 1998. – 7 квіт. – С. 5–6.
2. Кастеллс М. Информационное общество и государство благосостояния : финская модель / М. Кастеллс, П. Химанен. – М., 2002. – С. 11.
3. Федорова Т.Е. Национальные модели информационного общества / Т.Е. Федорова // Обсерватория культуры. – 2004. – № 1. – С. 22–27.

БІБЛІОТЕКИ І ВЛАДА

РОЗШИРЕНЕ ЗАСІДАННЯ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

30 вересня, у Всеукраїнський день бібліотек, відбулося відкрите розширене засідання Кабінету Міністрів України. Вперше за історію існування бібліотек в Україні уряд приділив увагу питанню бібліотечної діяльності. Свято бібліотекарів стало приводом не лише для подяк і привітань, а й слушною нагодою проаналізувати сучасний стан вітчизняної бібліотечної справи, обговорити проблеми її розвитку та визначити шляхи їхнього розв'язання.

Засідання відкрила Прем'єр-міністр **Ю. Тимошенко**, яка підкреслила високу місію бібліотекарів – тримати у своїх руках інтелектуальне майбутнє України, сприяти вихованню людей, здатних будувати демократичну державу. Увагу було зосереджено на трьох основних складових подальшого розвитку бібліотечної справи в країні: стабільному поповненні фондів бібліотек, укріпленні та модернізації їхньої матеріально-технічної бази, гарантованій соціальній підтримці бібліотекарів. Розвиток кожної з цих складових уряд має намір забезпечити фінансово.

Більш докладно на сучасному стані та проблемах бібліотечної галузі зупинився міністр культури і туризму України **В. Вовкун**. Він охарактеризував бібліотечну мережу країни, що нараховує понад 40 тисяч бібліотек різних видів і форм власності, в яких зберігається близько 525 млн. прим. документів і які обслуговують майже 19 млн. користувачів. Особливо було підкреслено значення і роль біблі-

отек, котрі мають більше ніж вікову історію і весь цей час несуть своїм користувачам знання, накопичені людством, зберігають для майбутнього світу історичну пам'ять.

Запорукою успішної роботи бібліотек, на думку міністра, є два фактори: якісні фонди (їхнє поповнення та збереження) і професійні кадри.

Кошти на поповнення бібліотечних фондів із державного та місцевих бюджетів виділяються нерегулярно, непропорційно і в основному лише на передплату періодичних видань, актуальність яких із часом втрачається. Це негативно впливає на якісний склад документного фонду, його оновлення та задоволення запитів користувачів бібліотек. Навіть національним та державним бібліотекам України з 2005 по 2009 рік не виділялися асигнування на закупівлю книжкових видань. Певною мірою вирішити питання стабільного комплектування закладів такого рівня, а також обласних універсальних наукових бібліотек шляхом отримання ними безкоштовного обов'язкового примірника українських видань повинен був Закон України „Про обов'язковий примірник документів”, прийнятий ще у 1999 р. Проте він не виконується у повному обсязі через відсутність контролю за доставлянням документів та нерозробленість мір відповідальності за його невиконання.

Майже єдиним джерелом отримання нових книг публічними бібліотеками є Державна програма розвитку і функціонування української мови на 2004–2010 роки.